TỔ CHỨC SINH HOẠT CHUYÊN MÔN THEO NGHIÊN CỨU BÀI HỌC HƯỚNG TỚI XÂY DỰNG CỘNG ĐỒNG HỌC TẬP TRONG TRƯỜNG TIỂU HỌC

Trần Thị Bích Ngọc, Nguyễn Hà My
Trường Đại học Sư phạm Hà Nội
Nguyễn Huyền Trang
Trường Bồi dưỡng cán bộ giáo dục Hà Nội
Lâm Thị Hải Yến
Trường Tiểu học Bế Văn Đàn Hà Nội

Tóm tắt: *Tổ chức sinh hoạt chuyên môn theo hướng nghiên cứu bài học (NCBH) là một mô hình phát triển chuyên môn liên tục cho giáo viên nhằm nâng cao chất lượng giảng dạy, hướng tới xây dựng cộng đồng học tập chuyên nghiệp trong trường tiểu học. Bài viết này đưa ra các nội dung chính của sinh hoạt chuyên môn theo NCBH hướng tới xây dựng cộng đồng học tập trong trường tiểu học bao gồm: những vấn đề chung về cộng đồng học tập, xây dựng cộng đồng chuyên môn theo hướng nghiên cứu bài học, tổ chức sinh hoạt cộng đồng chuyên môn theo hướng nghiên cứu bài học hướng tới xây dựng cộng đồng học tập ở các trường tiểu học trong đó cung cấp quy trình và kĩ thuật tổ chức SHCM theo hướng NCBH và những lưu ý đối với việc tổ chức SHCM theo NCBH nhằm hình thành và tăng cường xây dựng cộng đồng học tập trong các trường tiểu học. Điều này sẽ giúp các nhà trường tiểu học thúc đẩy việc sinh hoạt chuyên môn NCBH nhằm phát triển chuyên môn liên tục cho GV và xây dựng cộng đồng học tập bền vững, nâng cao chất lượng giáo dục.*

Từ khoá: *Cộng đồng học tập, phát triển chuyên môn, sinh hoạt chuyên môn, sinh hoạt chuyên môn theo nghiên cứu bài học, trường tiểu học*

Nhận bài ngày 10.06.2025; gửi phản biện, chỉnh sửa, duyệt đăng ngày 25.07.2025
Liên hệ tác giả: Trần Thị Bích Ngọc; email: ngoctransta@gmail.com

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Giáo viên là yếu tố quan trọng nhất có ảnh hưởng đến kết quả học tập của học sinh, do vậy cần có những chính sách và chiến lược nhằm bồi dưỡng, phát triển chuyên môn liên tục tại trường cho đội ngũ này. Ở Việt Nam việc thực hiện phát triển chuyên môn liên tục tại trường được thực hiện thông qua sinh hoạt chuyên môn truyền thống, tuy nhiên hoạt động bắt buộc này chưa mang lại hiệu quả như kì vọng. Mô hình sinh hoạt chuyên môn theo Nghiên cứu bài học (SHCMNCBH) cũng được biết đến với tên gọi kaf NCBH vì cộng đồng học tập đã được giới thiệu và áp dụng nhằm tạo điều kiện cho việc phát triển CM hiệu quả cho giáo viên, được đưa vào chính sách giáo dục quốc gia từ 2014.

Nghiên cứu bài học vì cộng đồng học tập (thuật ngữ tiếng Anh: Lesson Study for Learning Community (LSLC) hay School as Learning Community (SLC), thuật ngữ tiếng Nhật: manabi no kyodotai) là một mô hình đổi mới nhà trường toàn diện xuất phát từ Nhật Bản do Giáo sư Manabu Sato đề xuất từ những năm 1990 nhằm phản hồi tình trạng học sinh thiếu động lực học tập (Sato & Sato, 2015). NCBHCĐHT hướng đến việc xây dựng mỗi trường học thành một tổ chức, cộng đồng học tập thực sự cho các thành viên trong nhà trường. Theo Saito và các cộng sự (2015; 2016) mô hình này được vận hành dựa trên ba tầm nhìn và ba triết lí. Ba tầm nhìn đó là: (1) đảm bảo cơ hội có chất lượng học tập cho mọi học sinh, (2) đảm bảo cơ hội học tập cho mọi giáo viên, và (3) đảm bảo nhiều cơ hội cho phụ huynh và cộng đồng địa phương tham gia vào quá trình học tập. Ba triết lí của

mô hình là (1) triết lí công bằng/dân chủ (mọi thành viên trong nhà trường đều là nhân vật trung tâm), (2) triết lí cộng (trường học là nơi rộng mở cho cả những thành viên bên trong và ngoài nhà trường), và (3) triết lí xuất sắc (hướng đến nhiệm vụ học tập mang tính thách thức và có ý nghĩa). SHCM theo NCBH đã trở thành chính sách quốc gia thông qua công văn số 5555/BGDĐT-GDTrH và số 1315/BGDĐT-GDTH. Theo các công văn này, SHCM theo NCBH nhằm bồi dưỡng, nâng cao trình độ chuyên môn, nghiệp vụ cho đội ngũ giáo viên, đáp ứng các yêu cầu của chương trình phổ thông mới. Tiến trình SHCM theo NCBH gồm 4 bước: (1) xây dựng bài học minh hoạ, (2) tổ chức dạy học minh hoạ và dự giờ, (3) phân tích bài học, và (4) vận dụng kết quả SHCM vào bài học hàng ngày.

Hiện nay, hoạt động sinh hoạt chuyên môn (SHCM) trong các trường tiểu học tại Việt Nam vẫn còn mang tính hình thức, nặng về tuân thủ quy định hơn là thực chất phục vụ cho sự phát triển nghề nghiệp của giáo viên và nâng cao chất lượng dạy học. Trong bối cảnh triển khai Chương trình Giáo dục phổ thông mới với định hướng phát triển phẩm chất và năng lực học sinh, yêu cầu đổi mới nội dung, phương pháp, hình thức tổ chức dạy học và kiểm tra đánh giá trở nên cấp thiết. Điều này đòi hỏi hoạt động SHCM cũng phải được tổ chức theo cách tiếp cận mới, phù hợp với quan điểm dạy học hiện đại – lấy hoạt động của học sinh làm trung tâm, giáo viên đóng vai trò tổ chức, định hướng và hỗ trợ người học.

Trong bối cảnh đổi mới giáo dục hiện nay, sinh hoạt chuyên môn theo hướng nghiên cứu bài học (NCBH) cần được xác định là phương thức chủ đạo nhằm xây dựng cộng đồng học tập trong trường tiểu học. Khác với hình thức sinh hoạt chuyên môn truyền thống mang tính chất báo cáo, nhận xét và đánh giá cá nhân, SHCM theo NCBH đặt trọng tâm vào quá trình hợp tác, học hỏi lẫn nhau giữa các giáo viên thông qua việc cùng thiết kế, dự giờ và phân tích bài học thực tế – với mục tiêu cuối cùng là nâng cao chất lượng học tập của học sinh.

Thông qua mô hình này, giáo viên không chỉ phát triển năng lực chuyên môn và năng lực sư phạm một cách tự nhiên, tại chỗ và liên tục, mà còn hình thành tư duy phản biện, tinh thần hợp tác và năng lực nghiên cứu trong thực tiễn dạy học. Đồng thời, quá trình tổ chức SHCM theo NCBH góp phần hình thành một cộng đồng học tập thực thụ trong nhà trường – nơi các thầy cô cùng chia sẻ trách nhiệm, cùng đặt mục tiêu "vì sự tiến bộ của học sinh" làm trung tâm cho mọi hoạt động chuyên môn.

Thực tiễn triển khai mô hình SHCM theo NCBH tại nhiều trường tiểu học cho thấy, khi giáo viên được tham gia chủ động vào quá trình phân tích bài học, phản tư về thực hành giảng dạy, họ có xu hướng thay đổi tư duy, hành vi nghề nghiệp một cách tích cực và bền vững. Vì vậy, để xây dựng một cộng đồng học tập hiệu quả trong nhà trường, hoạt động sinh hoạt chuyên môn không thể dừng lại ở việc trao đổi kinh nghiệm đơn lẻ, mà cần được tổ chức theo hướng nghiên cứu bài học – nơi giáo viên cùng học vì người học, phát triển chuyên môn gắn với thực tiễn lớp học và thúc đẩy đổi mới giáo dục từ bên trong nhà trường.

2. NỘI DUNG

2.1. Một số vấn đề chung về sinh hoạt chuyên môn theo nghiên cứu bài học hướng tới xây dựng cộng đồng học tập

2.1.1. Sinh hoạt chuyên môn

SHCM là hoạt động được thực hiện thường xuyên theo định kỳ nhằm bồi dưỡng chuyên môn, nghiệp vụ, năng lực sư phạm cho GV theo chuẩn nghề nghiệp thông qua việc dự giờ, phân tích bài học.

Mục đích của SHCM: (1) Đánh giá, xếp loại giờ dạy theo các tiêu chí, quy định của Bộ Giáo dục và Đào tạo, Sở Giáo dục và Đào tạo, Phòng Giáo dục và Đào tạo. Khi dự giờ, người dự giờ tập trung quan sát các hoạt động dạy của GV để phân tích góp ý, đánh giá, rút kinh nghiệm về nội dung kiến thức, phương pháp dạy học, cách sử dụng đồ dùng dạy học, phân bố thời gian; và (2) Thống nhất cách dạy, quy trình dạy các dạng bài của các môn học để tất cả GV trong từng khối lớp cùng thực hiện, nhằm nâng cao kỹ năng dạy học cho GV.

Các ý kiến nhận xét sau giờ học nhằm đánh giá GV, xếp loại giờ học. Dựa trên các tiêu chí, quy trình đã có sẵn, người dự giờ đối chiếu với các hoạt động dạy của GV và nhận xét về cách kiểm tra bài cũ, cách giới thiệu bài mới, cách trình bày bảng, cách diễn đạt, cách truyền tải nội dung bài học, cách sử dụng các phương pháp dạy học, cách điều phối thời gian, quy trình dạy học...Cuối buổi

thảo luận, người chủ trì tổng kết các ý kiến, thống nhất cách dạy chung và chỉ đạo cho tất cả GV của khối cùng thực hiện.

2.1.2. Sinh hoạt chuyên môn theo nghiên cứu bài học

Nghiên cứu bài học (NCBH) là thuật ngữ chỉ một phương pháp nâng cao năng lực sư phạm của giáo viên có nguồn gốc từ Nhật Bản. Khái niệm này đề cập đến việc nghiên cứu và cải thiện chất lượng dạy học thông qua các nội dung bài học cụ thể, trong đó học sinh là trọng tâm. Từ đó, thầy cô có thể thay đổi cách truyền đạt, hướng dẫn học sinh sao cho hiệu quả nhất.

Theo báo cáo của tổ chức Plan International (2019) về kinh nghiệm triển khai Mô hình SHCM theo NCBH, SHCM theo NCBH là một loại hình hoạt động cơ bản của nhà trường, nhằm tổ chức việc học tập, nâng cao năng lực chuyên môn của GV tại nhà trường thông qua nghiên cứu cải tiến việc học của HS trong bài học hằng ngày (là bài học/hoạt động cụ thể trong chương trình giáo dục của nhà trường, do GV thực hiện với toàn bộ học sinh (HS) ở lớp học của mình). Điều này để nhấn mạnh về tính thực tế, chân thực của bài học được sử dụng trong SHCM theo NCBH. Ở đây, người tham dự/GV tìm hiểu việc học của HS là để nhận diện được tình trạng học tập của mỗi HS, những khó khăn, sai lầm và các yếu tố đang cản trở (hay thúc đẩy) việc học tập của HS và tìm ra cách thức để tác động phù hợp, hiệu quả hơn. Từ thực tế việc học của học sinh đã quan sát được trong mỗi bài học, mỗi GV sẽ suy ngẫm, tìm ra những bài học cho bản thân, từ đó thay đổi phương pháp dạy học để phù hợp hơn với HS [1].

SHCM theo NCBH là hoạt động SHCM nhưng ở đó GV tập trung phân tích các vấn đề liên quan đến người học như:HS học như thế nào? HS đang gặp khó khăn gì trong học tập? Nội dung và phương pháp dạy học có phù hợp với HS, có gây hứng thú cho HS không? Kết quả học tập của HS có được cải thiện không? Cần điều chỉnh điều gì và điều chỉnh như thế nào?...

SHCM theo NCBH không tập trung vào quan sát việc giảng dạy của GV để đánh giá giờ học, xếp loại mà nhằm khuyến khích GV tìm ra nguyên nhân tại sao HS học chưa đạt kết quả như mong muốn, đặc biệt đối với những HS có khó khăn về học. Từ đó giúp GV chủ động điều chỉnh nội dung, tìm phương pháp dạy học phù hợp, tạo cơ hội cho mọi HS tham gia vào quá trình học tập để nâng cao chất lượng dạy học.

SHCM theo NCBH tạo cơ hội cho tất cả GV nâng cao năng lực chuyên môn, kỹ năng sư phạm và phát huy khả năng sáng tạo trong việc áp dụng các phương pháp dạy học thông qua việc dự giờ, trao đổi, thảo luận, chia sẻ sau khi dự giờ.

SHCM theo NCBH góp phần làm thay đổi văn hóa ứng xử trong nhà trường: cải thiện mối quan hệ giữa lãnh đạo, cán bộ quản lý (CBQL) nhà trường với GV, GV với GV, GV với học sinh, CBQL/GV/HS với các nhân viên trong nhà trường; giữa HS với HS; tạo môi trường làm việc, dạy và học dân chủ, thân thiện cho tất cả mọi người.

Mục đích của SHCM theo NCBH: (1) giúp GV tìm các giải pháp trong quá trình dạy học nhằm nâng cao kết quả học tập của HS, tập trung phân tích hoạt động học của HS, phát hiện những khó khăn mà HS gặp phải nhằm đưa ra những thay đổi, điều chỉnh nội dung, cách dạy cho phù hợp với đối tượng HS để nâng cao kết quả học tập của các em; (2) quan tâm tới tất cả HS trong lớp, đặc biệt chú ý tới những HS còn yếu hoặc ít tham gia vào các hoạt động học tập; (3) tạo cơ hội cho GV phát triển năng lực chuyên môn, phát huy tính sáng tạo; và (4) không đánh giá xếp loại giờ dạy của giáo viên theo các tiêu chí, quy trình đã được thống nhất, quy định.

2.1.3. Cộng đồng học tập

"Cộng đồng là một tập thể có tổ chức, bao gồm các cá nhân con người sống chung ở một địa bàn nhất định, có chung một đặc tính xã hội hoặc sinh học nào đó và cùng chia sẻ với nhau một lợi ích vật chất hoặc tinh thần nào đấy". Khái niệm cộng đồng được hiểu dựa trên 4 thành tố: thành viên (*membership*), sự ảnh hưởng (*influence*), sự thoả mãn nhu cầu của mỗi thành viên *(fulfillment of individuals needs*) và những mối liên kết cảm hứng và các sự kiện chung (*shared events and emotional connections*) (McMilan& Chavis, 1986) [2].

CĐHT trước hết nên được hiểu từ góc độ xã hội là một nhu cầu gắn bó, liên kết của một nhóm người có cùng một mong muốn học tập dưới các hình thức học tập do nhóm chủ động lựa chọn hoặc xây dựng và ứng dụng. Những năm gần đây, CĐHT trong trường học đang được quan tâm nghiên cứu ở các nước trên thế giới. CĐHT hiểu đơn giản nhất là tập thể GV và nhân viên của nhà trường cùng tìm kiếm và chia sẻ học tập liên quan đến nghề nghiệp một cách liên tục nhằm phục vụ lợi ích của HS và sự phát triển của nhà trường (Stoll et al., 2006) [3]. CĐHT là nơi để học tập